

Recenze

Smolík, J. (2017). *Subkultury mládeže: sociologické, psychologické a pedagogické aspekty*. Brno: Mendelova univerzita v Brně.

Problematika subkultur v druhé dekádě 21. století je stále aktuální, neboť dochází k jejich dynamické proměně, mainstreamizaci, slábnutí exogenních podmínek pro jejich vznik, a tudíž i k jejich postupnému mizení ze sociální reality. Na recenzované knize je jednoznačně znát autorův hlubší zájem, jakož i mnoho let aktivní terénní výzkumné činnosti v prostředí subkultur mládeže. Autorova monografická prvotina na téma subkultur, která byla vydána v roce 2010, je stále hojně citovaným a užitečným zdrojem pro práci se subkulturami a částečně i teoretickou a metodologickou oporou vydání z roku 2017.

K samotné knize: autor do obsahu a názvu monografie uvedl „sociologické, psychologické a pedagogické aspekty“. Žijeme v době, kdy porozumění sociálním jevům a problematikám vyžaduje komplexní a interdisciplinární přístup. Není náhodou, že Smolík v tomto kontextu hovoří o užití sociální pedagogiky.

Dovolím si úlohu sociálního pedagoga v souvislosti se Smolíkovým textem rozvést. Sociální pedagog je v jeho chápání kvalifikovaný a kompetentní odborník na problematiku prostředí, výchovy a vztahu mezi nimi a jako takový chápe společenské jevy, mezi něž patří i subkultury, a to, co z nich vzniká, v souvislostech makro-, mezo- a mikrosociální reality a víceoborového přístupu k analýze výzkumu (sociální psychologie, pedagogická psychologie, politologie, právo, medicína a další). Média a širší veřejnost (často i někteří komentátoři či odborníci) často subkulturám přisuzují negativní funkci ve společnosti (sociální patologie). Sociální pedagog může být v návaznosti na to preventistou patologizace některých subkultur (labelling), tj. zprostředkovávat skutečnou povahu subkultur mládeže a se získanými informacemi a daty z terénních výzkumů seznamovat například rodiče nebo učitele ve školách, potažmo širší veřejnost. Koncepční snaha o dialog mezi mladými příslušníky subkultur a mainstreamem bude zřejmě jediným východiskem, jak vztahy mezi dominantní kulturou a subkulturou (alternativní či kontrakulturou) směřovat k vzájemnému respektu a snižování napětí.

Smolíkův text se skládá z jedenácti kapitol, které za sebou následují dle tradičního úzu – vymezení, metodologie, teorie, typologie, deskripce konkrétních směrů a skupin, proměny subkultur a příležitost pro konkrétní sociálně vědní disciplíny ke zkoumání subkultur mládeže. Hodnotným aspektem autorovy knihy je dobrá a propracovaná metodologie, interdisciplinární zázemí vzhledem ke zkoumaným fenoménům (autor je vzděláním politolog, psycholog a sociální pedagog), rozsáhlý výzkum kvantitativního i kvalitativního typu, využití poznatků z výzkumů jiných autorů. V kvalitativní části zaujmou rozhovory s příslušníky (i bývalými příslušníky) mládežnických subkultur, kteří jsou nositeli cenných informací.

V teoretické části autor popisuje jednotlivé školy, které se subkulturami zabývaly, zejména chicagskou a frankfurtskou školu a birminghamské CCCS, a popis doplňuje vlastní kritikou, která úzce souvisí s dnešními proměnami subkultur (úloha žen, socioekonomické podmínky, gender atd.). Proměny subkultur v současnosti nejsou zcela jasným a dobře zmapovaným jevem. Mizení třídní identifikace a sociálního pozadí vzniku subkultury (její autenticity či originality) přetrvávají vztah mezi specifickou formou myšlení a jednání, z nichž subkultura odvozuje svůj „layout“. Je možné se domnívat, že subkultury mládeže budou stále více ovlivněny tím, kde vznikají a existují (typ prostředí) a jak se

stále více prohlubuje rozdíl mezi životem ve městě a na venkově. Rovněž je na místě ocenit zmínku o tendování vybraných subkultur k ideologizaci či politizaci vlastních potřeb a cílů. Ideologie, které cílí na odstraňování konkrétních sociálních a ekonomických bariér ve společnosti nebo usilují o emancipaci některých skupin, mohou nacházet uplatnění právě v prostředí mládežnických subkultur. Nejedná se jenom o dnes takřka neexistující neonacistické a komunistické skinheady či anarchizující punkery, ale i o nové trendy, které vykazují některé znaky subkultury.

Co ve Smolíkově hodnotné monografii kupodivu chybí, jsou některé aktuální módní trendy, které naplňují alespoň některé nebo všechny definiční znaky subkultury. Autor uvádí a předznamenává, že se jedná o vybrané subkultury. Z pohledu aktuálnosti mi v knize chybí například definice hipstera či nipstera jako neonacistického nástupce naziskinheada. Je otázkou, jestli autor (zcela oprávněně) pochybuje nad zařazením těchto typů do kategorie subkultury. I v případě, že se nejedná o typické reprezentanty subkultur, stojí za zmínku přinejmenším v kontextu proměn původních subkultur na městské módní vlny/subkultury s politickým obsahem i bez něj. V návaznosti na to je třeba pracovat s hypotézami

o rozšiřujícím se a nivelizujícím kulturním mainstreamu, který postupně inkorporuje mládežnické subkultury do svého konceptu společenské rozmanitosti a konformity.

Faktografickou poznámku je třeba směřovat k prolnutí hardcoru a metalu ve směru, který se jmenuje grindcore. Týká se české grindcoreové kapely Agony Conscience, která byla úspěšná v Beneluxu a Německu. V kapele v devadesátých letech 20. století působil český nonkonformní básník Pavel J. Hejátko. Je škoda, že tato kapela není v rámci českého/západoevropského prostředí v knize zmíněna.

Za praktické a etické lze považovat autorova doporučení pro realizaci terénního výzkumu, která jsou originální a plynou z osobní zkušenosti autora z prostředí subkultur (str. 54-55).

Obecně lze Smolíkův počin doporučit jako hodnotný zdroj informací o subkulturách mládeže, jejich historii, teorii, jednotlivých přístupech ke zkoumání a výzvách do budoucna. Kniha může být cenným pomocníkem pro učitele, sociální pedagogy, psychology, sociální vědce obecně, policisty, rodiče, mládež a zástupce jednotlivých subkultur.

Výzvy dnešní doby kladou na sociální vědy nemalé požadavky. Komplexita a provázanost sociálních fenoménů, jejich dynamika a proměny jsou pro další výzkum, analýzu a konceptualizaci subkultur důležité, a to bez ohledu na skutečnost, že ne vždy se jedná o typické zástupce hlavního proudu či subkultury.

Subkultury mládeže nejsou jen sociální patologie a mediální labelling – i takto zjednodušeně lze chápat poslání Smolíkovy práce v této oblasti.

Michal Ševčík

Helianthus – Institut pro kulturu a vzdělávání, z. s.